

GEMİCİ DİLİ İLE KILIÇ ALİ PAŞA HİCVİYYESİ*

*Nusret GEDİK***

ÖZET

Türk edebiyatında XV. yy'dan itibaren görülmeye başlayan hiciv muhtevali metinler sonraki yüzyıllarda artarak devam etmiştir. Daha çok şahis yergisinin yapıldığı hiciv metinlerinde genellikle şairin alay etme isteği, eleştiri, öfke, nefret gibi duyguları şiirin imkanları içinde dışa vurulmuştur. Özellikle devlet kademelerindeki şahısları hedef alan hicviyyeler, kişisel ihtaraların ürünü olmakla birlikte gerçekten bozulan düzenin, adaletsizliğin, zulmüne edebiyata aksi olarak değerlendirilmelidir. Bu yazında XVI. yy.'da yetişmiş, Osmanlı ve Batı kroniklerinin daima övgü ile bahsettiği Türk donanmasının son büyük amirallerinden Kılıç Ali Paşa hakkında Terkib-Bend nazım şekli ile kaleme alınan hicviyye türünde bir manzume incelenmiştir, eserin şairi meşhuldür. Büyük ihtimalle Paşa'nın yanında bulunan bir levend tarafından kaleme alındığı anlaşılan hicviyye onun ölümünden sonra Paşa'dan kurtulmanın sevinci ile onu ve faaliyetlerini yeren bir tutumla yazılmış olup tarih kitaplarının satır aralarında okunabilecek kimi bilgileri ihtiya etmesi ve Kılıç Ali Paşa hakkında farklı bilgiler vermesi açısından edebî ve tarihî değere sahiptir. Makalede sözü edilen manzumede Kılıç Ali Paşa'nın tarihî kişiliği ile manzumede hicvedilen yönleri incelenmiş, 118 beyitlik hicviyyenin bilinen iki yazma nüshası üzerinden tenkitli tam metni ilim dünyasının istifadesine sunulmuş ve gemici dilindeki bazı istilahlar açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler
Hiciv, hicviyye, XVI. yy., İnebahti, Kılıç Ali Paşa, Gemici Dili.

Giriş

Türk edebiyatında bir türe ad olan hiciv kelimesi Türkçeye, Arapçadan geçmiş olup hecv "هچو" ve hicâ "هچا" kelimelerinden türemiş bir sözcüktür.¹ Hicvin kelime anlamı övgünün tam tersi olarak bir insanın, hayvanın veya

* Makalenin Geliş Tarihi: 29 Eylül 2017 / Kabul Tarihi: 9 Kasım 2017.

** Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/
nusret.gedik@marmara.edu.tr

¹ Mütercim Asım, *Kamus Tercümesi*, Matbaatü'l-Osmâniye, C. III, 1305, s. 954.

bir nesnenin eksikliğini söylemek, kötülemek, yermek, sövmek, tahkir edici sözler söylemektir.

Günümüz Türkçesinde hiciv kelimesi yergi sözcüğü ile karşılanmaktadır. Edebî metinlerden takip edilebildiği kadariyla hiciv bazen eleştiri için kullanılan bir kelime iken bazen de her türlü hakaret-âmiz sözleri ihtiva eden metinlere de isim olmuştur. Lâkin aslında hiciv türündeki bir eserin edebî değeri olması için zekâ ve nükte unsuru taşıması, zarif ve ince çağrımlara açılması, mecaz, teşbih, istiare, mübalağa, hüsn-i ta'lîl, tecâhül-i ârif gibi edebî sanatları ihtiva etmesi gereklidir.²

Hiciv türü Türk edebiyatının gelişmesine paralel bir seyir takip etmiştir. XV. yy.'da Şeyhî'nin *Har-nâme*'si ile bu yüzyılın önemli örneği verilen türün tarihî seyri, XVI. yy.'da farklı örneklerle artmış XVII. yy.'da zirveye ulaşmıştır. Türk hiciv edebiyatının zirvesi Nefî (ö. 1635) bu yüzyılda yaşamış ve *Sihâm-i Kazâ* adını verdiği hiciv mecmuası bu türün en yetkin örneklerini içeren eser olarak anılmıştır. XVIII. yy.'da hiciv türünün gelişimi devam ederken XIX. yy.'da daha çok sosyal hicivler edebiyatta görülür olmuştur.³ Bu çalışmada XVI. yy.'da yaşamış büyük Türk denizcisi Kılıç Ali Paşa hakkında yazılan, müellifi meçhul manzum bir hicviyye ilim dünyasının dikkatine sunulmuştur. Hicviyye, hem hiciv edebiyatının bir numunesi olarak bu türe bir katkı olması yönyle hem de Osmanlı kroniklerinde adından her daim övgüyle bahsedilen Kılıç Ali Paşa'nın resmi tarihlerde pek fazla yer almayan yönlerini ele alması dolayısıyla önem arz etmektedir. Zirâ müellif anlaşıldığı kadariyla paşa çok yakın birisidir hatta büyük ihtimalle onunla cenklere dahi katılmıştır.

² Orhan Okay, "Hiciv", *DIA*, C. 17, 1998, s. 447.

³ Türk Edebiyatında hiciv türünün tarihi seyri ve edebî örnekler için şu kaynaklara bakılabilir: Bichr Fares, "Hiciv", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, 1964, s.473-475; Hikmet Feridun Güven, *Klasik Türk Şiirinde Hiciv*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1997; Hasan Çiftçi, *Klasik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2000; Tunca Kortantamer, "Kuruluşundan Tanzimata Kadar Osmanlı Dönemi Türk Mizahının Kısa Bir Tarihi", *Türkler*, C. 11, 2002, s. 605-621; Gamze Demirel, "Klasik Türk Edebiyatında Hiciv, *TALİD Eski Türk Edebiyatı II*", 2007, s. 131-154; Zülküf Kılıç, "Türk Edebiyatında Birbirine Yakın Üç Kelime: Hiciv, Medih ve Hezel", *Turkish Studies*, 2012, s. 1741-1750; Ramazan Ekinci "Türk Hiciv Edebiyatının Sırادışı Bir Şairi: Küfrî-i Bahâyi ve Eserlerinden Örnekler", *Türkiyat Mecmuası*, 2014, s. 33-58, vb.

Büyük Türk Amirali Kılıç Ali Paşa

Meşhur Türk reislerinden olan Kılıç Ali Paşa korsanlıktan yetişmiş bir denizcidir. Aslen İtalya Kalabriyeli olup Giovan Dionigi Galeni adını taşıdığı, papaz olmak için Napoli'ye giderken Cezayirli Ali Ahmed Reis tarafından 926'da (1520) esir alındığı rivayet edilir. Tophane'de adına yaptırılan camiye ait vakfiyede baba adının Abdülmennân ve Abdullah gibi iki ayrı isimle belirtilmiş olması (Kılıç Ali Paşa Vakfiyesi: yk. 8^b, 40^a) mühtedi olduğunu gösterir.⁴ Hayatının mühim bir kısmında “Uluç” lakabı ile anılmıştır. “Uluç”, Kuzey Afrika'da “Arap olmayan kafir ve dinsiz” anlamındaki “ilc” kelimesinden mülhemdir. Arşiv belgelerinde de rastladığımız kelime; daha çok denizciler için “uluç ve Müslüman süretinde kâfirler” şeklinde casusluk yapan Hıristiyan denizcilerini ifade etmektedir.⁵ Esaretinin ilk yıllarda forsa olarak çalışması muhtemel olan bu İtalyan balıkçısı Müslümanlığı kabul ettikten sonra Ali adını almıştır. Yalnız tarihî kayıtlarda adından çok lakabı ile birlikte anılan Uluç Ali Reis, Avrupa tarihlerinde de isim ve lakabından muharref “Olushaly, Ulucciali, Uchaly” gibi farklı isimlerle anılmaktadır.⁶

Uluç Ali'nin denizciler arasında tecrübe sahibi olduktan sonra bazen kendi adına bazen de başkaları ile korsanlık faaliyetinde bulunduğu muhakkaktır. Onun hakkındaki ilk resmî bilgilerimiz ise 955 (1548) yıllarına dayanır. Bu tarihte kendisini yetiştirecek olan bir diğer ünlü Türk reislerinden Turgut Reis'in maiyetine girmiş ve onunla 956 (1549) yılında Mehdîye savunması ile 957'de (1550) Cerbe akınlarında bulunmuştur. Yine Turgut Reis'in 958'deki (1551) Trablusgarb seferlerine katılmıştır. Osmanlı tarihinde Uluç Ali Reis'in bilinen ilk görevi Belediunnâb kaidliğidir. Bu görevde iken bazı şikâyetler üzerine teftişe de maruz kalmıştır. Cezayir Beylerbeyi Sâlih Paşa'nın emriyle Cezayir'e getirilmek üzere Memi Reis görevlendirildiyse de ondan kurtularak İstanbul'a geldiğini kronikler kaydetmektedir. Belgelerde Cezayir reislerinden olduğu belirtilen Uluç Ali, 3 Cemâziyelâhir 963'te (14 Nisan 1556) 40 akçe ulûfe ile hassa reisliğine tayin edildi. Cezayir Beylerbeyi Sâlih Paşa'nın vefatı üzerine onun emrindeki

⁴ İdris Bostan, “Kılıç Ali Paşa”, *DIA*, C. 25, 2002, s. 411.

⁵ İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

⁶ Komisyon, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. III, Taş Matbaası, İstanbul 1959, s. 1351.

donanmayı geri çağrırmak üzere Cezayir'e gitti ve bu hizmetlerinden dolayı ulûfesi 15 Zilkade 963'te (20 Eylül 1556) 100 akçeye çıkarıldı.⁷ Bu tayin ve görevlendirmelerden Uluç Ali'nin Osmanlı hükümet erkânı indinde de tanınan ve güvenilen bir zât olduğu anlaşılmaktadır. 964'te ise (1557) Piyâle Bey kumandasında Akdeniz'e açılan Osmanlı donanmasına bir baştarda ile katıldığı bilinmektedir. Bu seferde Uluç Ali, Turgut Reis ile beraber Cerbe fethinde de bulunmuş ve büyük yararlılıklar göstermiştir.⁸

Turgut Reis'in hayatı boyunca yanında olan Uluç Ali Reis, Malta muharasında Turgut Reis'in şehit düşmesi üzerine Cezayir-i Garb Beylerbeyliğine tayin edilmiştir. Uluç Ali Paşa'nın hayatındaki kırılma ise Türk donanmasının Kıbrıs'ı fethetmesi sonucu İspanyol ve Venediklilerin başını çektiği ittifak ile yaptığı İnebahtı Deniz Savaşı olmuştur. Bu savaş öncesinde hazırlanan ve Pertev Mehmed Paşa serdarlığında Akdeniz'e açılan donanmaya katılması emrini Zilkade 978'de (Nisan 1571) alan (BA, MD, nr. 12, hk. 367) Uluç Ali Paşa, 2 Muharrem 979'da (27 Mayıs 1571) beraberindeki altı baştarda, bir kadırga ve on bir kalyata ile donanmanın bulunduğu Eğriboz'a gitti. Dalmaçya kıyılarındaki harekât sırasında maiyetindeki gemilerle Adriyatik'in kuzey kıyılarına akınlar düzenledi. Donanmanın Kotor Limanı'nda kışlaması düşünüldüğünde onun da kendi filosuyla birlikte burada kalması istendi.

İnebahtı'ya düşman gemilerinin yaklaşmasını müteakip Türk donanmasında savaş meclisi kurulmuştur. Mecliste Serdar Pertev Paşa, Kapudan Müezzzinzâde Ali Paşa, Cezayir Beylerbeyi Uluç Ali Paşa, Trablus Beylerbeyi Cafer Paşa, Hayreddin Paşa oğlu Hasan Paşa, on beş sancak beyi ve askerin başka ileri gelenleri hazır bulunmuştur.⁹ Savaşın yaklaşmakta olduğunu gören ve Kıbrıs fethinden sonra izin verilen askerlerin yeteri kadarının tekrar toplanamaması ile gemilerdeki bazı eksiklikleri sebep gösteren Uluç Ali Paşa, taarruz savaşına rıza vermeyip savunmada kalınmasını tenbihledi. Fakat başkentten sıkı emirler alan Pertev Paşa ve maiyeti savaş kararında ısrar ettiler. Bunun üzerine Uluç Ali Paşa "Gelün deryâya çıkalum kara

⁷ İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

⁸ Söz konusu fetih hakkında bilgiler için bkz: Nidâî, *Fetihname-i Kal'a-i Cerbe*, Haz: Ümrان Ay, Kocav Yay., İstanbul 2015.

⁹ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*, Haz: Sedat Çakmakçıoğlu, Çetin Şan, Kabalcı Yay., İstanbul 2007, s. 115.

görünüyordu, adalar arasında ceng olmaz” diyerek¹⁰ açık deniz savaşını salık verdi. Müezzinzâde Kapudan Ali Paşa ise “kıyı tutmak yeğdür” dedi. Bu minvalde Kâtip Çelebi, Selânîkî ve sair Osmanlı tarihçilerinin kaydettiğine göre pek çok tartışma oldu. Hatta Uluç Ali Reis laf arasında “Hani Hayreddin Paşa ile Turgudça Paşa ile savaş görenler, niçin söylemezler? Bir gemiye top dokunduğu gibi batması ihtimalinden karaya dönse gerek, ötekilerin bozgununa yol açar” dedi ama dinletemedi. Hatta “bari gemilerden fanusları, büyük bayrakları ve flandıraları giderin” diye öğüt verdi. Kapudan Paşa ise bunu da istihza ile karşıladı.¹¹

Kâtip Çelebi’nin deniz savaşlarını anlattığı *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bîhâr* adlı kitabında naklettigine göre serdar Pertev Paşa ve Kapudan Müezzinzâde Ali Paşa İstanbul’dan gelen “kâfirin donanması her nerdeyse üzerine varup karşılaşasın” emrinden ötürü savaş kararını acele ve gerekli tedbirler görmeden almıştı.

Tarihler 979 Cumadelûlâsının on yedinci Pazar günü gösterdiginde (7 Ekim 1571) Osmanlı donanması ile Haçlı ittifakı arasında İnebahtı körfezinde savaş vukû buldu. Türk donanması, merkez kuvvetleri Kapudan Müezzinzâde Ali Paşa ve serdar Pertev Paşa, sağ cenahta İskenderiye Beyi Şuluk Mehmed Bey sol cenahta ise Uluç Ali Paşa ile geride de küçük bir ihtiyat filosundan oluşmaktadır. Müttefik donanması ise hayli takviyeli bir vaziyette bulunan merkezde başkumandan Don Juan D’Autriche, sağ cenahta Giovanni Andrea Doria, sol cenahta ise Venedikli Agostino Barbarigo ile Marco Quirini kuvvetlerinden müteşekkildi. Savaş günü sabah esen rüzgar, Türk donanmasının aleyhine saat 11’de durmuş ve donanma kürekle ilerlemeye mecbur kalmıştı. Osmanlı kroniklerinin açıkça belirttiği üzere Türk amiral gemisinin bütün işaretleri üstündeydi. Halbuki Uluç Ali Reis kumandan gemisindeki işaretlerin kaldırılması yönünde ısrar etmiş fakat kabul ettirememiştir. Amiral gemisinin hangisi olduğu düşman tarafından kolaylıkla seçilince müttefikler yarı ay şeklinde saldırısı hazırlığı ile taarruza geçtiler. Uluç Ali Paşa, Kapudan Paşa’ya haber gönderip “kâfirlerin barça ve mavunası kale ve metristir; ilkin önünden savulup sonra

¹⁰ Selânîkî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânîkî*, Haz: Mehmet İpşirli, C. I, TTK Yay., Ankara 1999, s. 82.

¹¹ Selânîkî Mustafa Efendi, *a.g.e.*; Komisyon, *a.g.e.*, s. 1351; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III, TTK Yay., Ankara tarihsiz, s. 18-20; Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 115.

dönüp ya ardından ya böğründen girelim” dediğinde Kapudan Paşa “ben padişahın donanmasına kaçtı namını koymazam” diyerek¹² düşman taarruzuna doğrudan saldırıyla cevap verdi. Güneşin doğusundan batışına kadar devam eden savaşta gerekli manevraların yapılamamasından ötürü Osmanlı donanması tam bir bozguna uğradı.

Osmanlı donanmasında 20.000 kişinin öldüğü bu savaşta, başta Kaptanıderyâ Müezzinzâde Ali Paşa olmak üzere on bir sancak beyi ve alay beyleri, tersane eminiyle kethüdâsı ve pek çok reis şehit oldu. Trablusgarp Beylerbeyi Câfer Paşa ve Müezzinzâde Ali Paşa’nın iki oğlunun da aralarında bulunduğu 3000 kişi esir düştü. Pertev Paşa’nın gemisi de batırıldı ve serdar denizden yaralı olarak güçlükle kurtarıldı. Sadece Uluç Ali Paşa, müttefik donanmasına verdiği kısmî zarardan sonra usta manevralarla kendisine ait otuz gemiden oluşan filoyu savaş mahallinden çıkarmayı başardı ve süratle oradan uzaklaştı. Bütün Osmanlı donanmasında 190 gemi ya batmış veya ele geçirilmiş, gemilerdeki 15.000 forsa da serbest kalmıştı. Müttefik donanmasında ise 8000 ölü, 21.000 yaralı yanında on beş kadırga batmış ve pek çoğu da tahrip olmuştı. Ayrıca donanma kumandanı Don Juan yaralandığı gibi Don Kişot müellifi Cervantes de sol kolunu kaybetmiş ve pek çok İspanyol, İtalyan ve Maltalı asilzâde ölmüştü.¹³ Uluç Ali Paşa gemisine fener asmayarak kendini savaşta belli etmemiştir. Donanmanın bozguna uğradığını görünce karşısında bulunan Malta kuvvetlerini alt edip hatta kumandanlarının başını kendi eliyle alıp savaş alanından zaiyat vermeden ayrılmayı bilmiştir.

Dönemin padişahı II. Selim, Edirne’de bulunduğu sırada 979 yılının Cumadelâhirinin içinde (23 Ekim 1571) Uluç Ali Paşa’nın bir adamından kara haberi aldı. Padişah ve halk pek müteessir oldu. Gösterdiği başarılarından ötürü de Kaptanıderyâlık görevi Uluç Ali Paşa’ya verilerek bir ferman ile “Kimse Uluç dimesin, Kılıç Ali yazsın” emriyle lakabı Kılıç'a çevrildi.¹⁴

979 yılında Kapudan Paşa ünvanıyla Tershâne-i Âmire’ye giren Kılıç Ali Paşa hemen donanma tedarikine başladı. Zirâ bütünüyle yok edilen Osmanlı donanmasının yokluğunda bahar aylarında müttefik kuvvetlerin saldırması kat’î idi. Osmanlı kroniklerinin kaydettiği malumatlara göre

¹² Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 116.

¹³ İdris Bostan, “İnebahtı Deniz Savaşı”, *DIA*, C. 22, 2000, s. 288.

¹⁴ Selânîkî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 84; Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 118.

memleketin çeşitli yerlerinde ocaklar kurularak gemi yapımı hızlandırıldı.¹⁵ Hatta padişah kendi hasbahcesinden gemi yapımı için yer ayırdı. Donanma faaliyetleri devam ettiği esnada Kılıç Ali Paşa tedirgindi. Bir keresinde Sokullu Mehmed Paşa ile sohbetinde “Tekne îcad ve ihdası mümkünür ve illâ yüz sefineye beş altı yüz lenger (gemi demiri), palamar, ip ve her sefineye yelken vesâirenin tedarikine imkân yoktur” demişti. Bütün hazırlıkları durmadan takip ve idare eden Sokullu ise Kaptan Paşa’ya “Paşa hazretleri sen henüz bu Devlet-i Aliyye’yi bilmemişsin; bevellah böyle itikat eyle, bu devlet ol devlettir ki murad edinirse cümle donanmanın lengerlerini gümüşten, resenlerini ibrişimden, yelkenlerini atlastan etmekte suûbet çekmez ve herhangi geminin âlâtını ve yelkenini yetiştirmezsem bu minval üzere benden al” diyerek onu yataştırmış ve Kılıç Ali Paşa da kalkıp Sokullu’nun elini öperek “Hakikaten bildim ki donanmayı siz tekmil edeceksiniz” demiştir.¹⁶ Bütün bu gayret ve tedbirler sayesinde beş ay gibi kısa bir sürede yaklaşık iki yüz pare gemi baharda denize indirilmiştir.¹⁷

980 yılında denize çıkan Osmanlı donanması haçlı ittifakı karşısında şaşkınlıkla karşılandı. Zira onlar “Türk bu yıl donanma çıkaramaz” diyorlardı.¹⁸

Bir güç gösterisi olan bu seferde Osmanlı donanması Koron yakınılarında ve Anavarin Limanı’nda müttefik donanmasına ait gemilerle yapılan savaşlarda başarılılar kazandı. Fakat Paşa, yine taarruzdan yana olmayan tavrını göstererek önünden kaçan bazı Venedik gemilerinin takibine izin vermedi.¹⁹ Donanma 980 Cemâziyelevvelinde (Eylül 1572) İstanbul'a döndü. Muharrem 981'de (Mayıs 1573) yeniden Akdeniz'e açılan donanma Piyâle Paşa'nın serdarlığında Adriyatik'in İtalya kıyılarını yağmalayarak geri döndü. 981'de (1573) Haydar Paşa'nın Tunus beylerbeyliği sırasında İspanya donanması Tunus'u işgal edince 23 Muharrem 982'de (15 Mayıs 1574) Koca Sinan Paşa'nın serdarlığı ve Kılıç Ali Paşa'nın kaptanıderyâlığı idaresinde Akdeniz'de yeni bir harekâta girişildi. Aynı yıl donanma önce İtalya ve

¹⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 21-22.

¹⁶ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 22.

¹⁷ Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 86.

¹⁸ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 118.

¹⁹ Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 87.

Sicilya sahillerini vurarak Tunus'a geldi ve Halkulvâdî savaşıyla Tunus'u yeniden Osmanlı idaresi altına aldı (25 Cemâziyelevvel /12 Eylül). Bunun ardından 987'de (1579) Kılıç Ali Paşa kumandasındaki donanma Şirvan seferine çıkan Osmanlı ordusuna destek olmak üzere Karadeniz'e açıldı. Kılıç Ali Paşa, Gürcistan sahillerine ulaşarak Faş Kalesi'ni yaptırdı. Bu süre zarfında Akdeniz'deki ticârî güvenliği sağlamak üzere bazı derya beylerini görevlendirdi. 991'de (1583) Mısır'da ortaya çıkan karışıklığı düzeltmekle görevlendirilen Vezir İbrâhim Paşa'yı İskenderiye'ye ve bir yıl sonra isyan eden Kırım Hanı Mehmed Giray'ın yerine getirilen İslâm Giray'ı donanma ile Kefe'ye götüren Kılıç Ali Paşa, ayrıca yine Kırım'da baş gösteren karışıklığı bastırmak üzere sefere çıkan Sadrazam Osman Paşa ve ordusunu Sinop'tan Kefe'ye taşımakla da vazifelendirildi. 994'te (1586) Akdeniz'e açılan donanmaya muhtemelen yaşılığı ve hastalığı dolayısıyla riyâset edemedi. Yerli ve yabancı kaynakların ittifakla üç büyük Türk amiralinden birisi olarak gösterdiği Kılıç Ali Paşa, 19 Recep 995'te (25 Haziran 1587) vefat etti. Vârisi olmadığı için 500.000 altını geçen mirası hazineye devredildi.²⁰ Şair Tâlibî, "Gitti bu dâr-ı fenâdan kapudan" ve şair Ulvî, "Arşa astın Alî gibi kılıcı" mîsralarla ölümüne tarih düştüler.²¹

Yerli ve yabancı kaynakların övgüyle andığı büyük denizci Kılıç Ali Paşa, Türk donanmasının en büyük amirallerinden birisidir. Tedbir sahibi birisi olması ve ileri görüşlü yapısıyla –ki bu dahi hicviyyede yerilen taraflarından birisidir– Türk donanmasına komutasında mağlubiyet göstermemiş büyük bir reistir. Makalenin konusu olan hicviyye ise muhtemelen donanma levendlerinden²² veya kendini onlara yakın hisseden birisi tarafından kaleme alınmış olup Kılıç Ali Paşa'nın tarihi kayıtlarda satır aralarında kalmış farklı taraflarını gözler önüne sermesi ve bir şairin gözünden Paşa'nın icraatlerine bakması yönünden önem arz etmektedir.

²⁰ Selânîkî Mustafa Efendi, *a.g.e*, s. 186.

²¹ Hüseyin Ayvansarâyî, *Mecmâa-i Tevârih*, Haz. Fahri Çetin Derin-Vahit Çabuk, İstanbul 1985, s. 183, 304.

²² Levend kelimesi ve edebî metinlerdeki karşılıkları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Hanife Koncu, "Bir Kelimenin İzinde: Klâsik Türk Şiirinde 'Levend' Üzerine Bazı Düşünceler", *Turkish Studies*, Volume 5/3, Summer 2010, s. 421-446.

Kılıç Ali Paşa Hicviyyesi

Kılıç Ali Paşa hakkında yazılan hicviyyenin bir nüshası Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları Bölümü, Turc. 303 numarada kayıtlı olan bir mecmuanın 3^b-7^b varakları arasında bulunmaktadır. Mecmua 46 varaktır. İçerisinde XVI. ve XVII. asır şairlerinden seçme şiirler ('Amrı, Fevrî, Hayâlî, Haverî gibi) bazı hat meşkleri, Yemişçi Hasan Paşa hakkında kaleme alınmış eksik bir hicviyye vb. manzumeler vardır. Mecmûanın bazı varakları da karışmış durumdadır. Muhteviyatı dikkate alındığında mecmuanın, XVII. yy'ın başında derlenmiş olabileceği düşünülmektedir.

Hicviyyenin bir diğer nüshası ise Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan Kitaplığı No. 1973'de kayıtlıdır.²³ Bu nüsha, Fransız Milli Kütüphanesi nüshasına göre eksik olup hicviyyeden 53 beyit kayıtlıdır. Geriye kalan kısmın yer aldığı yaprak ise muhtemelen kopmuştur. Hicviyyenin yer aldığı mecmuada, klasik şairlerden şiir örneklerinin yanı sıra bazı mektup suretleri, fetihname nüshaları ve tarihler bulunmaktadır.

Edisyon-kritikli metin oluşturulurken, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Bölümü, Turc. 303'de yer alan, terkib-bend nazım biçimyle yazılan, 13 bendlik hicviyye nüshası esas alınmıştır. Şiir toplam 118 beyittir. Müellifi bilinmeyen manzume "Der Hakk-i Kapudân-i Sâbiķ A'ni 'Uluç 'Ali 'Aleyhi Mâ Yesteħikkū" başlığıyla, aruzun Fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün kalibi ile yazılmıştır.

Şiir, başlığından ve muhtevasından anlaşıldığı kadarıyla Kılıç Ali Paşa'nın 25 Haziran 1578'de vefatından sonra kaleme alınmıştır.

Kanı ol cengde yüzü şuyunu yire döküp
Geçinen bir ƙuri nâm-ila şecâ'at kılıcı
(Terk. II/7)²⁴

beyti, bize şairin Kılıç Ali Paşa'nın emrinde hizmet eden levendlerden biri olduğunu, cenekler sırasında donanmasında bulunduğu düşündürmektedir. Böyle bir itham ancak onu çok yakından bilen,avaşlardaki tutumunu yakından tartan birisi tarafından yapılabilir. Yukarıda bahsedildiği gibi Kılıç Ali Paşa donanmaya yenilgi yüzü göstermeyen büyük bir amiraldır.

²³ Bu nüshadan haberdar olmamı sağlayan ve nüshanın dijital örneklerini tarafımı veren Prof. Dr. Ömer Zülfe'ye teşekkür ederim.

²⁴ Metinden verilen örneklerde Roma rakamı bend numarasını, sonraki rakam da o benddeki beyit numarasını göstermektedir.

Şair buradaki tutumuyla, savaş sırasında stratejik bir geri çekilmeyi hicviyyenin de muhtevasına uygun bir şekilde mübalağa derecesine çıkarmış olabilir. Tüm bunların yanı sıra şairin, büyük ihtimalle Garp ocaklı bir levend olduğu hem şiirinde kullandığı denizcilik terimlerinden, hem de kendisinin ocaklara aidiyetini belirttiği beyitlerinden ayrıca ilgili yerlerde de Kılıç Ali Paşa'nın ocaklı olmamasını hicvettiği ve ocaklara yeteri önemi vermediğini söyledişi beyitlerden anlaşılmaktadır.

Hicviyyenin şairinin mahlası olup olmadığı konusunda malumata sahip değiliz. Yapılan tezkire ve diğer kaynak taramalarında Kılıç Ali Paşa hakkında böyle bir hicviyyenin kaleme alındığı kayıtlı olmadığı gibi dönemin şairleri arasında böyle bir işe müracaat edebilecek şair de tespit edilememiştir. Lâkin şair mahlas sahibi olsa bile bilerek mahlasını kullanmamış olabilir. Hicviyye metninden tespit edildiği üzere manzumenin sahibi büyük ihtimalle donanmada bulunan bir zâttır. Hatta daha da fazlası Paşa'nın evveliyatını bilen ve çok büyük ihtimalle de Garp ocaklarında yetişmiş kendisini oraya bağlı hisseden birisidir. Kendisi sevmese de ve her ne kadar vefat etmiş de olsa kaptanıderyâ hakkında böyle bir hicviyye kaleme alanın bilinmesi donanmada kendisi açısından olumlu sonuçlar doğurmayaacaktır. Şairin bu hassasiyetle ismini veya mahlasını sakladığı da düşünülebilir. Yalnız hem donanmada görevli bir levend olup bir de Garp ocaklarına bağlı olan ve klasik şiir sanatına Terkib-Bend kaleme alacak kadar yakın, bu zevki hem bilen hem uygulayabilen kaç levendin olabileceği diğer bir problemdir. Bilindiği üzere Garp Ocaklarına bağlı olan âşıklarvardı ve onlar daha çok halk edebiyatı nev'inden şirler söylemektedir.²⁵

Hicviyyede Yerilen Yonleriyle Uluç/Kılıç Ali Paşa

Türk edebiyatının geneline bakıldığından hiciv türünün sosyal eleştiriden ziyade şahıs eleştirisi üzerine yoğunlaşlığı görülür. Özellikle klasik Türk edebiyatında bu durum daha belirgindir. Çalışmaya konu olan mezkur hicviyye de bu minvalde bir manzumedir. Eser, yukarıda biyografik bilgisi verilen Kılıç Ali Paşa'nın tarihî kayıtlarda ya hiç geçmeyen yahut da kroniklerin satır aralarında izlerine rastlanabilen yönlerinin bir şair tarafından dile getirilmesi ile oluşmuştur. Ancak şu da bilinmelidir ki gerek Kılıç

²⁵ Bu konudaki örnekler için bkz: Erman Artun, *Âşıklik Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Akçağ Yay., Ankara 2001, s. 225-230.

Ali Paşa nezdinde gerekse hicve muhatap olmuş diğer şahsiyetler ekseninde bu şiirler subjektif özelliklere sahiptir. Daha çok şairinin duygusu ve düşüncesini belirtir. Lâkin yine de analitik bir bakış açısıyla bu tür metinlere bakıldığından tarihî bilgilerin bilerek veya bilmeyerek vermediği kimi açıklama ve yorumlar karşımıza çıkabilmektedir. Bu yönleriyle edebî metinler, tarih ilminin yardımcı unsurlarıdır denilebilir.

XVI. yüzyılda Osmanlı devletinin karaların yanında denizlerde de diğer devletlere karşı hakimiyet kurması sonucunda klasik şiirde gemi etrafında oluşan kimi sembol ve metaforlar görülmektedir. Bu dönemden itibaren şiirde yoğun biçimde gemi ve gemici dili ile ilgili kelime gruplarına rastlanmaktadır.²⁶ XVI. asır Osmanlı divan şiirinin ince ve zarif söyleyişine gemicilerin tabirlerini sokup bir farklılık oluşturan, adeta bir moda yaratılan şair Âgehî (ö. 985/1577)'dır.²⁷ Gerçi ondan 15-20 sene kadar önce Yetîm (ö. 960/1553) içerisinde pek çok gemici istilahının geçtiği bir kaside söylemiştir.²⁸ Makalenin konusu olan hicviyye de Âgehî ve Yetîm'in manzumeleri gibi yer yer gemici istilahları ile örülüdür. Buradan Tietze'nin belirttiği gibi XVI. asırda bu tarz şiirlerin revaçta olduğu görülmekte olup hicviyyeler dahi gemici dili ile yazılmıştır sonucu çıkarılabilir.

Manzum hicviyye metni daha isminden itibaren Kılıç Ali Paşa'yı yeren bir görünüm arz eder. Zirâ şair şiirinin başlığını "Der Hakk-i Kapudan-i Sâbık A'nî 'Uluç 'Ali 'Aleyhi Mâ Yestehîkku" koymuştur.²⁹ Burada dikkat çekici husus ise şairin "Kılıç" lakabını bilerek ve isteyerek kullanmamasıdır. Paşa'nın ölümünden sonra kaleme alınan hicviyyede aslında "Kılıç Ali" tabiri geçmeliydi. Zirâ onun lakabının "Uluç"tan "Kılıç'a çevrilmesi yukarıda bahsedildiği gibi bir ferman ile emrolunmuştu. Ama şair, şiirinin daha

²⁶ Emrah Gündüz, "Klasik Türk Şiirinde Bir Nazım Türü: Keşî-nâme (Kaynakların Değerlendirilmesi ve Bibliyografya)", *International Journal of Humanities and Education*, 2 (3), 2016, s. 16.

²⁷ Andreas Tietze, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili" *Türkiyat Mecmuası*, C. IX, 1951, s. 8.

²⁸ Bu kaside için bkz: Andreas Tietze, "Nigârî, Kâtibî, Yetîm XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Fuad Köprülü Armağanından Ayrı Basım*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1953, s. 504-522.

²⁹ Bu başlığın müstensih tarafından da eklenmiş olma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Lâkin metnin muhtevasından anlaşıldığı kadariyla başlığın şaire ait olma ihtimali daha yüksektir.

başlığında bunu reddederek muhatabına küçümseyici bir tavırla “Uluç” demeyi sürdürmektedir.³⁰ Şair, zaten Paşa’nın “Kılıç” lakabını manzume-sinin farklı yerlerinde hicvederek tekrarladığı gibi hak etmediğini görüşündedir:

Bir muğanneşlige nâmını Kılıç takmışlar
Bir ağaçdan kılıç idi kılıç idiyse eger
(Terk. III/9)

Uluç Ali Paşa ile seferlere katılmış olan şair, Paşa’nın lakabına hücum etmeyi sürdürür ve

Cengden yüzü dönerdi gelicek meydâna
Kılıç idi söze gelseyi kaçan tenhâda
(Terk. III/7)

diyerek onun savaş meydanlarından kaçan fakat lafa gelince kendini kılıç lakabıyla tanıtan birisi olduğunu söyler. Şair, Paşa’nın Ali adını bile hak etmediği görüşündedir:

Bir kedinür ki [o] arslan ola hem adı anuň
Hâşa kim ola o nâmerde sezâ nâm-ı ‘Ali
(Terk. IX/7)

Eserde, Uluç Ali Reis ise savaş meydanlarından yüzü dönen, savaştan kaçan bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Peki şair Paşa'yı nasıl olur da savaştan kaçmakla itham edebilir. Kanaatimizce şairin burada bahsettiği durum Paşa'nın ihtiyatlı ve tedbirli bir denizci olmasından ileri gelmektedir. Dönemin kronikleri incelendiğinde, yukarıda bahsedilen Leponto (İnebahtı) Deniz Muharebesi dahil diğer deniz muharebelerinde de Kılıç Ali Paşa usta bir reis olarak daima donanmasının meydandan zaferle ayrılmasını düşünmüştür, bunun için de göstermelik manevralar, kaçış sanılan kimi hamleler yapmış veya bunu kaptanlara önermiş –mesela İnebahtı Deniz Savaşında Müezzinzâde Ali Paşa'ya kaçış manevrası önermişti- hatta kışkırdığı bazı düşman gemilerinin bile kaçmasına izin vermiştir. Bu konuda dönem tarihlerinden Selânikî önemli bilgiler vermektedir. Meselâ Kılıç Ali Paşa İnebahtı yenilgisinden sonra yeni donanma ile denize açıldığından karşısına düşman gemileri çıkmış fakat Kaptanı deryâ düşmana top attırmamıştır:

³⁰ Hicviyyenin muhtevasından bahsederken Kılıç Ali Paşa “Uluç Ali Paşa” olarak anılacaktır.

“... Donanma-yı Hümâyun rûy-ı deryâdan zâhir olup ve hurşîd-manend a'lâm-ı leşker-i İslâm ru'ûs-ı cibâlde pertev-i âlemtâb-misâl göründükde zulmet-i küfr ü dalâl nûr-ı imâna mukâbele idemediği günden 'iyân olicak melâ'în-i bî-din neye ugrayacagın bilüp limandan çıkmak tedârükîn eyleyüp bogazı ele vermek ıztırâbıyla leşker-i şeyâtîn cüst hareket idüp gemile-rine girince karadan savâd üstide bir mikdâr elleşilüp köpek cengi olup leşker-i İslâm yetişüp cem'iyyet idince küffâr ceng yerinden ayrılp havf u haşyet galebe idüp “niçe idelüm” diyüp me'yûs olmuşlar iken kapudan manî olup, top atdırımayup “Kara görünür yerde ceng olmaz askerün gözü korkmuşdur, ceng-âzmâ kimsemüz kalmamışdur. Ceng karışdıktan sonra küffârun gemileri bî-hadd ü bî kıyasdur. Mebâdâ yine tekrâr nâmûs eksikliği ola. Hemân düşmenden memleket koriyalum. Înşâe'llâh dahi niçe gazâlar idelüm sabr eylen” diyerek ahşam basup ayrılduk ve limandan çıkacak boğazda Kapudan Paşa hazretleri karadan birkaç pâre top kurdurmışdı...”³¹

Selânîkî'nin yukarıda anlattıkları Kılıç Ali Paşa'nın savaş meydanında tedarikli hamleler yaptığına bir örnektir. Yine aynı müverrih kistırılan ve kaçmaya çalışan Venedik gemileri üzerine saldırmak isteyen Karaca Ali Bey adlı bir reis ile Paşa arasında geçen münakaşayı anlatırken, Paşa'nın çok fazla manasız korku içerisinde olduğunu dahi düşünür:

“... Fe-emmâ Kapudan Paşa ziyâde vehm üzere olup “Askerde iş görmüş âdem kalmadı” diyüp kâfir gemileri biri birin basup ardına bakmayup kaçmakda iken Karaca Ali Beg “Gel Kapudan ardından birkaç yarar gemi varalum, yetişdigmiz alıkoyalım” diyü çok feryâd eyledi. Kapudan Paşa kat'â ruhsat virmeyüp “Kimse varmasun, siyâset iderüm” dimekle hayatından üm-mîdin kesmiş melâ'în halâs olup gitdiler. Moton ve Koron kal'alarında seyr idenler “Yâ hayf” diyü teessüfler itdiler...”³²

Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın eleştirilen yönlerinden birisi de budur. Paşa, savaşlarda hemen taarruzu düşünen birisi değildir. Anlaşıldığı kadariyla o tedbiri elden bırakmayan bir kişidir. Ayrıca deniz savaşının kara savaşından farklı olduğunu da gayet iyi bilmektedir. Kâtip Çelebi *Tuhfetü'l-*

³¹ Selânîkî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 86-87.

³² Selânîkî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 87.

*Kibâr Fi Esfâri'l-Bihâr'*ında İnebahtı yenilgisini anlatırken Kılıç Ali Paşa'nın hamlelerini yerinde bularak deniz ve kara savaşlarının farklı olduğu üzerinde ayrıca durur.³³ Paşa'nın savaşlarda aldığı tüm bu tebdir ve tedarikler başkaları tarafından korkaklık olarak itham edilmeye uygundur. Şairimiz de hicviyyesinde bunu atlamamış Paşa'yı korkaklıkla ve düşmandan kaçmakla pek çok yerde itham etmiştir.

Kıcı tayanmaz idi çatmağa bir fûrkateye
Aldurur-ıdı hemân uğrasa bir ķalyateye
(Terk. IX/9)

Şanma on pâre gemiyle bire ķarşu vara
Kâfire çatmaz-ıdı olsa eger biñ pâre
(Terk. X/9)

Hicviyyenin muhatabı olan Uluç Ali Paşa, manzumede çoğu zaman zâlimliği kimi zaman da şahsî ihtaralarıyla yerılmıştır. Fakat elimizdeki metinde hemen bütün hicviyyelerde karşımıza çıkan bu gibi ithamların yanı sıra Osmanlı tarihine ışık tutacak bir takım veriler de elde edilmektedir. Meselâ görebildiğimiz kadarıyla dönemin tarihlerinde Turgut Reis'in yetiştirmesi olan Uluç Ali Paşa'nın Kaptanıdereyâ olduktan sonra Garp Ocaklarına yeteri kadar önem vermemesi, ocakları kendi hâline bırakması hatta Turgut Reis'in emaneti olan levendlere karşı menfi bir tutum sergilemesine dair en ufak bir ima dahi bulunmamaktadır. Lâkin hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın ocaktan yetişmediği eleştirilmekte, Turgut Reis'in yetişirmesi olmasına rağmen onun levendlere yeterli ihtimamı göstermemiş olduğu dile getirilmektedir. Şaire göre paşa, Turgut Reis'in velinimetlerinin mallarını ellerinden almış, Turgutluların yetimlerini pâymâl eylemiştir.

Kanı Turğud Begüñ ol kendü velî-ni'metinüñ
Hanumânuñ yıkup emvâlini gâret kılıcı
(Terk. II/6)

Târumâr eyledi Turğudlularuñ dırnağını
Pây-mâl eyledi eytâm-ı velî-ni'metini
(Terk. XIII/2)

³³ Kâtîp Çelebi, *a.g.e.*, s. 117.

Burada ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Acaba Uluç Ali Paşa sâbık Kapitanıderyâ Turgut Reis'in kurmayları sayılabilen reislerini geri plana atıp donanmada kendi hâkimiyetini mi kurdu? Bundan dolayı mı yeriliyor? Yoksa gerçekten Kılıç Ali Paşa, Turgutluları –ki bu adlandırma Turgut Reis'in çocukları için kullanılıyor da olabilir- donanmadan tasfiye etmeye mi çalıştı. Bu sorular maalesef şimdilik cevapsız kalmaktadır. Cevap ne olursa olsun donanmada bir gruplaşmanın olabileceği de bellidir. Turgutlular olduğu gibi Kılıç Ali Paşa'nın da kendi adamları mutlaka olacaktır. Tarihî kaynaklarda Barbaros Hayrettin Paşa'nın levendleri için "Hayreddünlüler" lafzı kullanılmaktadır.³⁴ Lâkin aynı kayıtlarda araştırmalarımıza rağmen henüz "Turgutlular" adlandırmamasına rastlayamadık. İşin bir diğer tarafı ise aslında Uluç Ali Reis de Turgut Paşa yetiştirmesidir. Şair neden onu "Turgutlu" olarak kendilerinden saymamaktadır? Bunun cevabı ise Uluç Ali Reis'in diğer reisler gibi Türk-Müslüman değil, devşirme olmasıyla ilgili olabilir. Hicviyyede Paşa'nın tahrir edilen yönlerinden birisi de onun dinî ve millî tarafıdır. Buradan anladığımız kadarıyla belli ki ocaklılar devşirmeleri aralarında barındırmak istememektedir. Zirâ Garp ocaklarındaki reisler ve askerler genellikle Türk ve Müslümandı.³⁵ Bu durum az sayıda da olsa devşirme kökenli reis ve levendlere tepki doğurmış olabilir. Hicviyyede adı geçen "Turgutlular" lafzına tarihî kaynaklarda şimdilik rastlayamasak da yapılacak literatür ve arşiv çalışmaları bu grubun varlığını daha sarih bir şekilde ortaya koyabilir.

³⁴ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 53, 63.

³⁵ Garp ocaklarının askerî gücünü başlangıçta, iki üç yılda bir değiştirilmek üzere merkezden gönderilen yeniçeriler ve levendlere oluşturuldu. Burada merkezdeki Yeniçeri Ocağı'na benzer askerî ocaklar kuruldu. Zamanla merkezden yeniçeri gönderme işi durdu. Yavuz Sultan Selim'in fermanına dayanılarak her ocağın ihtiyacına göre Anadolu'dan, Rumeli'den, adalardan yeni asker yazma ve bunları Garp ocaklarına getirerek yetiştirmeye usulü ortaya çıktı. Çünkü savaşlarda verilen büyük kayıplar asker ihtiyacını artırdı. Garp ocaklarının asker ihtiyacını gidermek için esirlerden de faydalandı. İslâmiyet'i kabul eden bu esirlerden geniş ölçüde asker alınmakla birlikte bunda pek başarı sağlanmadı. Yine de Anadolu ve adalardan getirilen Türkler'den istifade edildi. Ayrıca Garp ocaklarında merkezdeki yeniçeri ocaklarının aksine Türk menşeli olanların devşirilmesine özel bir önem verildi. Devşirilen askerlerin çoğunuğu Anadolu'nun kıyı şeridinden Türk çocuklarydı. Levendlar de böyledi. Bunların Garp ocaklarına taşınması için yabancı gemilerin kira ile tutulduğu bilinmektedir. Askerî ocaklarda disiplin sıkı olup yeteneği olan her asker en üst makama kadar çıkabildi. Atilla Çetin, "Garp Ocakları", *DIA*, C. 13, 1996, s. 384.

Uluç Ali Paşa yukarıda anlatıldığı gibi devşirmedi. Çok genç yaşta esir düşmüş ve daha sonra Müslüman olarak özellikle Turgut Reis ile birlikte donanmada çeşitli görevlerde bulunmuştur. Hicviyye müellifi buna rağmen Paşa'yı ocakta yetişmediği için eleştirir:

Tershâne ocağında kim adı done done
Nâr-ı cevr-ile kebâb olmamış-idi cigeri
(Terk. VIII/8)

Hâl böyle olunca ocaklılar da onu benimsememiş olabilir. Bu durum günümüzde kimi köklü kurumlarda hâlâ karşılaşılabilen alaylı/mektepli tartışmasının tarihî bir örneğidir. Şair, Paşa'nın geçmişine dair de imalarda bulunmaktan geri kalmaz. Buradan şairin Uluç Ali Paşa'nın geçmişini de iyi bildiği onunla birlikte uzun yıllar beraber olduğu açığa çıkar:

Aşağı kodı zamânında ocağ oğlu anuñ
Yelkeni şuda idi merdüm olan derbederüñ
(Terk. X/7)

Yukarıdaki beyitten anlaşıldığı kadarıyla Uluç Ali Paşa zamanında ocaklılar tarafından itibar edilmeyen birisi olmalıdır. Şair de bunu bizzat kendi hayatında tecrübe etmiştir. Bu kaniyi destekleyecek başka bir takım emareler de bulunmaktadır. Şair kendince Uluç Ali Paşa'nın kendisini sevmemesini de onun geçmişini bilenleri sevmemesine bağlar. Buradan şairin Paşa'nın geçmişini iyi bildiği anlaşılabılır:

Evvel-i hâlde kendin bileni sevmez idi
Meyli hep kendüsini bilmeyen oğlana idi
(Terk. XI/2)

Terkib-Bend'de Uluç Ali Paşa'nın yerilen yönlerinden birisi de onun dinî yönüdür. Aslen İtalyan olan paşanın sonradan Müslüman olup Ali adını aldığınu yukarıda belirtmiştik. Şair, hicviyesinin bir çok yerinde Paşa'nın Kaptanı deryâ iken yaptığı savaşların hep Müslümanlar üzerine olmasını ağır bir dille eleştirir. Gerçekten de Kılıç Ali Paşa; başta Tunus olmak üzere Fas, Kırım, Kuzey Afrika'daki karışıklıklar vb. coğrafyalara donanması ile gidip fetihlerde bulunmuş ve orada Osmanlı egemenliğini sağlamıştır. Şair özellikle Fas'a yapılan hareket nedeniyle Paşa'yı hicveder; çünkü Fas'ı o zaman kendilerinin "şerif" olduğunu iddia eden Şürefâ-yı Sâdiye adında bir aile

yönetmekteydi. Şair, Uluç Ali Paşa'nın Fas'ı Osmanlı hâkimiyeti altına almasını şeriflere zulüm görerek eleştirir:

Kanı ol milket-i Fās üzre 'azīmet kılıcı
Şürefā zūmresine bugz u 'adāvet kılıcı

Kanı ol ḥāne-i dīnin yıkan ihlāk ḳılan
Dār-ı dünyāsını iḥyā vü 'imāret kılıcı
(Terk. II/1-2)

Şair, seferlerin hep Müslümanlara karşı olduğunu belirtir:

İtmedi kāfir-i bī-dīne ḡazā 'omrinde
Müslümān-ila idi cengi hemān dünyāda
(Terk. III/8)

Hatta şaire göre Uluç Ali Paşa'nın bu seferlerinin Müslümanlar üzerine olmasının gayesi de basittir. Zirâ o sadece dil ucundan iman eden birisidir ve bu yüzden insanlardan da kendisi için Müslüman değil derler, diyerek kaçmaktadır:

Nā-müslimān diyeler diyü ḥaçardı dilden
Dil ucından idi el-ḥāṣıl anuñ īmāni
(Terk. IV/4)

Hâl böyle olunca da kâfirlere şefkat gösteren Paşa, seferlerini Müslümanlara olan kininden ötürü Müslümanlar üzerine yapacaktır:

Merhamet eyler-idi kāfire kāfirce velī
Ne ḥadar kīnesi var ise müslimāna idi
(Terk. XI/5)

Şair, yazdığı hicviyesinin genelinde Uluç Ali Paşa'ya dinî yönden çeşitli vesilelerle yüklenir. Bilindiği üzere bugün Tophane'de bulunan ve Kılıç Ali Paşa'nın Mimar Sinan (ö. 22 Şaban 996/17 Temmuz 1588)'a yaptırdığı Kılıç Ali Paşa Camii³⁶ de bundan nasibini alır. Şaire göre Uluç Ali Paşa camiyi insanların onun hakkında Müslüman ve dindar birisi olduğunu düşünmesi

³⁶ Cami ve etrafında bulunan külliye hakkında bilgi için bkz: Semavi Eyice, "Kılıç Ali Paşa Külliyesi", *DIA*, C. 25, 2002, s. 412-414.

için yaptırmıştır. Fakat bir taşının da paşanın başına düşmesi şairin temen-nisidir:

Müslümāndur diyeler diyü binā itdi hemān
Cāmi‘in ḥayrına mī yapdı ṣanursın anı

Kendü başına meger kim bir iki taşı düşe
Alsalar ḥaḳlu ḥaḳın ḥaṣr olıcaḳ ḥaṣmānı
(Terk. IV/2-3)

Ancak yine şaire göre Paşa, camiyi yaptırdığına “şeytan beni azdırıcı da yaptırdım” diyerek pişman da olmuştur:

Kanı ol āh ne şeyṭān beni azdurdı diyü
Cāmi‘in yapduğına ḥayf u nedāmet kılıcı
(Terk. II/4)

Hicviyyede Uluç Ali Paşa’nın dinî yönleri yanı sıra dış görünüşü, kendini büyük görmesi, gücünü zulmetmek için kullanması, her tarafı viran etmesi vb. yönleri etrafında şair tarafından ele alınmıştır. Lâkin özellikle hicviyyede geçen bir beyit paşanın kullandığı dil hakkında da bilgi vermesi bakımından ilginçtir:

Kimse yumşadamat-ıdı no didükden şoñra
Karı zālim katı bī-raḥm katı kāfir idi
(Terk. VI/2)

Şair, Paşa’nın “no” dedikten sonra kimsenin onu yumuşatamayacak kadar sert zâlim olduğunu belirtir. “No” İtalyancada “hayır, olmaz” manasına gelen bir kelimedir. Anlaşıldığı kadariyla paşa, Türkçeye tam hâkimiyet kuramamakta, konuşurken anadilini de kullanmaktadır. Şair beytinde döneminde bilinen bu durumu yergi malzemesi yapmıştır. Bu kanıya varmamızın tek kaynağı da bu beyit değildir. Türk kültür hayatı için son derece önemli bir eser olan Evliyâ Çelebi’nin *Seyahâtnâmesi* de bu konuda bir takım veriler sunmaktadır. Evliyâ Çelebi’nin anlattıklarına göre Kılıç Ali Paşa yaptığı camiin ilk cumasında bütün vezirler ile birlikte hazır bulunmuş ve na’thânın söylediği sözleri gerektiği gibi anlayamamış, bu durum da orada bulunan vezirler arasında gülüşmelere dahi sebep olmuştur:

"Zürefâ mâbeyninde meşhûrdur kim Kılıç Alî Paşa uluç ademîsi olmağile lisânı Freng lehcesi imiş, bu câmi'i itmâm buldukda cemî'i vüzerâ [ve] vükelâ ibtidâ cum'asında câmi'e cem' olup na'thân ifrât üzre {teğannî ile} na't-ı şerîf tilâvet ederken hemân Alî Paşa ayağ üzre kalkup na'thâna hitâben,

"Nedir bu gu gu gu ve hinku ku bu meyhâne mi, yâ cânım bozahâne mi?" deyü feryâd eder. Yanındaki vüzerâlar,

"Sultânım bizim Hazret-i Peygamberi medh eder" dedükde,

"Ya bizim Muhammed Efendi bu gu gu gu medh eder kâyil mi?" der.

"Kâyildir sultânım" derler.

"Ya bu kaç akçe ulûfe yazdım, baka defter" der.

"Sultânım on akçe" derler.

"Ya bu minberde bizim hünkârcı Murâd Sultân medh eder kaç akçe yapar?"

"Kırk akçe yapar" derler.

"Yâ hünkârcı mı büyük yoksa bizim Hazret-i Muhammed Efendici büyük?" der.

"Sultânım Hazret-i Muhammed büyûkdür" derler.

"Tîz Muhammed Efendi gu gu guci hünkâr gu gu guci berâber kırk akçan olsun ve bizim Portakal Bunduki altun ulûfe alsın" dedikleri latîfeler ile ile'l-ân zürefâlar mâbeyninde dâstândır. Böyle bir mu'tekid uluç âdemî imiş her cum'a câmi'in taşra yan soffasında oturup {cümle} fukarâya bir kîse tasadduk edermiš."³⁷

Evliyâ Çelebi'nin anlattıkları kroniklerde pek yer almayan ayrıntılardır. Lâkin kroniklerde paşanın fakirlere karşı eli açık olduğu ve her Cuma namazı çıkışında fukaraya ihsanlarda bulunduğu hatta parası yetişmeyince borç alarak dağıttığı sair tarih kitaplarında derç edilmiştir.³⁸

Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın mal ve paraya düşkünlüğü de şairin gözünden kaçmamıştır. Öldüğünde ardında yüklü bir miras bırakan paşanın manzumede, mal biriktirmede dünyada eşinin bulunmayacağı belirtilir:

³⁷ Evliyâ Çelebi, *Seyahâtname*, Haz: Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C. I, YKY., İstanbul 2016, s. 213-214.

³⁸ Meselâ Selânikî, a.g.e., s. 186.

Yire geçdi ola Kârūna ƙarîn ‘uğbâda
 Mäl cem’inde nažiri yoğ idi dünyâda
 (Terk. III/1)

Paşa'nın seferlerinin çوغunu yaptığı Kuzey Afrika'da teftişlerde bulunduğu ve oradaki bazı mallara el koyduğu da ayrıca belirtilir:

Mäl teftişlerin eyler-idi mağribde
 Zulm ile altını üstine çevürdi oranuň
 (Terk. X/3)

Kiminüň mälin alurđı kiminüň de başın
 Aña şarf itmiş idi dîni ile devletini
 (Terk. XIII/2)

Hicviyyeye göre Uluç Ali Paşa sadece para ve mala düşkün değil aynı zamanda zor zamanlarında bunları kullanarak o anki durumdan kurtulmayı bilen de bir kişidir:

Çanğı yerden ki yüzü ƙaralığıyla dönse
 Dökilürdi yine akçeyle yüzü ağardur-ıdı
 (Terk. VII/5)

Bu itham ile ilgili kroniklerin satır aralarında bir miktar malumat bulunmaktadır. Kılıç Ali Paşa hakkında en fazla malumatı veren *Selânikî Tarihi*'nde, paşa hakkında padişaha ruk'alar³⁹ sunduğu, padişahın mala meylini bildiği için bu minvalde bir kurtuluş sağladığı kayıtlıdır. Hemen şunu belirtmek gerekmek ki sunulan ruk'a hakkında malumat da veren Selânikî, mektupta Kılıç Ali Paşa'nın Cezayir Beylerbeyi Hasan Paşa'nın yanındaki Ali adlı bir oğlunu alarak ona fenerli gemi tayin ettirip günde yüz akçe ulûfe vermesini Kılıç Ali Paşa'nın, Ali adındaki bu şahsa meyli üzerine vukû bulduğunu haber verir.

“Sene 994 Recebinde Koca kapudan Kılıç Ali Paşa için cenâb-ı huzûr-ı Şehensâhî'ye emred oğlanlar istihdâmında mütehâlik korsan ve kurnazdur. “Hatta Cezâyir-i Garb Beglerbegisi olan kendünün Hasan Paşa'sının sevgili Ali Nâm tavâşî itdürdüğü oğlanın ayardur yanına alup günde yüz akça

³⁹ Mektup manasında bir tabir olup vesikalarda isimsiz mektuplar için kullanılan bir istilahtır.

ulufe ile fenarlu gemi ta'yîn idüp hiç nesneden mübâlât itmez, istihlâl-i ma'siyet ider zâlim ü bî-dîndür” diyü Cezâyir Beglerbegisi li-garazın ruk'alar sundurmuş idi. Pâdişâh-ı dîn-penâh -eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhû- hazretleri gâyetde müte'essir olup, sıhhati üzere vukuunu bilmek murâd buyurup, azl ile komayup ukûbet eylemek kasd eylemişlerdi. Ve Kapudan Paşa dahi Pâdişâh-ı gerdûn-bestat hazretlerinün mâla meylini bilüp, bu bâbda hüsni re'y ü tedbîr eyleyüp yanına aldığı hazinedar oğlana Hasan Paşa'nun definesini su'âl idüp, oldahi kandeliğin ve adedin beyân eyleyüp, «Hammâm külhanı altında mermer ile yüz otuz bin nakd sikke-i hasene ve on kantar gümüşdür» didi. Ve ol didiği haberi benim malumdur, ki hidmetkârum iken hiyânet idüp define eylemişdür, oğlanı yanuma almakdan dahi maksûdum defineyi bilmek idi. Pâdişâhum mübarek olsun diyüp arz ider. Fi'l-hâl Defterdar İbrahim Efendi mahall-i mezbûra emr-i Pâdişâhi ile varup, hammâm külhanı altından mebâlîg-1- merkûmî bi't-tamâm ma'a-zîyâde zabt u kabz idüp Hazîne-i Enderun'a ırsal ü îsâl eyledi.”⁴⁰

Selânikî Tarihi'nde yer alan bu kayıtlar hicviyyede de aynıyle bir hiciv unsuru olarak kullanılmaktadır. Gerek tarih kitaplarındaki malumattan gerekse hicviyyeden anlaşıldığı kadariyla paşa hakkında döneminde bazı dedikodular vardır ve bu durum edebî bir ürüne geçtiği kadar isimsiz de olsa padişâha sunulacak kadar resmi belgelere de geçmiştir. Hicviyyede, Paşa'ya bu yönden saldıran beyitler bulunmaktadır.⁴¹ Yine *Selânikî Tarihi*'nden adının Ali olduğunu öğrendiğimiz kuluna fenerli gemi vermesiyle ilgili şair hicivden geri durmamıştır:

Bir güzel çancalasa kim ola karpuz kıçlu⁴²
 Kapudân eyler-idi aña tâkardı feneri
 (Terk. VII/5)

⁴⁰ Selânikî, a.g.e., s. 172.

⁴¹ Meselâ bkz.: Terk. VIII/65,

⁴² Karpuz Kıçlu aynı zamanda bir çeşit geminin adıdır. Bir kadırga çeşididir. İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tershâne-i Âmire* adlı kitabında bu gemilerin XVII. yy.'dan itibaren firtınaya dayanıklı olmaları için karpuz kıçlı yapıldığı bilgisini vermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tershâne-i Âmire*, TTK Yay. Ankara 1992.

Kanda bir küçi ile közkoparan buldu ise
 Götine bir feneri dağdı kapudan itdi
 (Terk. XII/8)

Esere, Uluç Ali Paşa'nın vefatıyla ilgili beyitler de bulunmaktadır. Şair kanımızca Uluç Ali Paşa'nın nasıl vefat ettiğinden haberdar değildir. Zirâ beyitlerde sadece bir gece ansızın ölüdüğü belirtilerek çeşitli anlam daireleri etrafında Paşa'nın devletinin de artık son bulunduğu, Müslümanların ondan kurtulduğu, mazlumların âhînîn tesir ettiği vb. şeyler söylenmektedir. Halbuki *Selânikî Tarihi*'nde Kılıç Ali Paşa'nın vefatı ile ilgili epey bir malumat bulunmaktadır. Buradaki bilgilere göre paşa, 90 yaşlarına yakınken hasta olmuş ve tabiplerin kendisine verdiği cariyelerden uzak durması ihtarını dinlememiş, bir gece ansızın vefat haberi Dîvân'a ulaşmıştır.⁴³ Kanaatimize göre hicviyyenin şairi bu bilgiden bî-haberdir. Yoksa bu durumu da hicviyyesinde tahkir unsuru olarak kullanması kaçınılmaz olurdu.

Hicviyye, Uluç Ali Paşa'dan kurtulmanın verdiği rahatlıkla söylenmiş beyitler ile biterken geriye tarihî kaynaklarda kendisi hakkında neredeyse menfi hiçbir söz olmayan büyük Türk amiralı Kılıç Ali Paşa'nın farklı yönlerini belirten edebî bir iz bırakmıştır.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Selânikî, *Tarih-i Selânikî*, s. 185.

Der Hakk-ı Kapudan-ı Sâbiķ A'ni 'Uluç 'Ali 'Aleyhi Mā Yestehîkkû⁴⁴

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün
(...-/...-/.../...)

I

- 3b 1. Garķa-i bahr-i ġama Hıżr yetiş şâd eyle
Yüri dermândelerin destin al irşâd eyle
2. Rūzgāruñ n'ola el virdiyise deryā ol
Keremi piše iden vüs'ati mu'tâd eyle
3. Mürdeler nâm-ı nigū ile olurlar ihyâ⁴⁵
Öl diril sen de cihânda bir eyü ad eyle
4. Olma şemşîr-i zebân-ı şu'arâdan ġâfil
Kesmesünler seni ardînca anı yâd eyle
5. Şâ'irin olmaya bir beyti kadar bünyâdı
Sen gerekse götürü 'âlemi bünyâd eyle
6. Ne olur taş-ila ṭoprağı binâ itmekden
Var göñül yap dil-i vîrâneler âbâd eyle

⁴⁴ Hicviyye metni Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları Bölümü, Turc. 303 numarada kayıtlı olan bir mecmuanın 3^b-7^b varakları arasındaki nüsha ile Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan Kitaplığı No. 1973 205^bde kayıtlı nüsha ile edisyon kritiklik olarak oluşturulmuştur. Nüsha farkları gösterilirken Fransa nüshası için "F", Topkapı Sarayı nüshası için ise "T" kısaltmasını kullanılmıştır. Edisyon kritik yapılmırken F nüshası esas alınmış ve T nüshasından vezin ve anlam bakımından gerekli yerlerde yararlanılarak metin farkları dipnotlarda belirtilmiştir.

Berây-ı Kapudan 'Alî Paşa Kılıç 'Alî Paşadur Hicvidür T.

⁴⁵ Metinde yanlış imlâ ile: ihyâ

I/1ª bahr: deryâ T

I/3 Çünkü bu menzil-i fânîde idersin riħlet
Bari kalsun yirüñe var bir eyü ad eyle T

7. Dilde kīn bağlama zinhār günāhın bilene
 Kayd virme ķuluñ ise dahı āzād eyle
8. Telh-kām olmasun acıtma şakın kimseleri
 Hāşılı ʐulm u sitem eyleme var dād eyle
9. Kimsenüñ mälina ķasd eyleme dünyādur bu
 Kimsenüñ alma gözi yaşını deryādur bu

II

1. Kanı ol milket-i Fās üzre ‘azīmet ķılıcı
 Şürefā zümresine bugż u ‘adāvet ķılıcı
2. Kanı ol kimini nesl-i ‘omrūñ bey’ ķilup⁴⁶
 Kimini ħabse şalup zecr ü ihānet ķılıcı
3. Kanı ol hāne-i dīnin yıkan ihlāk ķılan
 Dār-ı dünyāsını ihyā vü ‘imāret ķılıcı
4. Kanı ol āh ne şeytān beni azdurdı diyü
 Cāmi‘in yapduğına ħayf u nedāmet ķılıcı
5. Kanı ol şāh-ı cihāna çekilen piş-keşi
 Cümle kendüye çeküp hırş u hıyānet ķılıcı
6. Kanı Turğud Begüñ ol kendü velī-ni‘metinüñ
 Hānumānuñ yıkop emvälini gāret ķılıcı
7. Kanı ol cengde yüzü şuyunu yire döküp
 Gecinen bir ķuri nām-ila şecā‘at ķılıcı

I/7^b Kayd virme ķulunum diyeni āzād eyle T

I/9 ... idüp kimseye zinhār dime n’ola gerek

Bu felekdür iden elbette bulsa gerek T

II/1^a üzre ‘azīmet: ķasdına niyyet T

II/1^b Şürefā zümresine: ‘Al-i peygāmbere T

⁴⁶ Misrada vezin aksamaktadır.

II/2 Bu beyit F’de yoktur.

II/3^a yıkan ihlāk ķılan: yıkop ihlāk ķilup T

8. Rūzgār āhīr anuñ cevherini ḥāk itdi
Kanı dünyāda kesüp biçmek o hiddet kılıcı
- 4a 9. Kanı ol bağrumu ḥūn ḫalbümi mecrūḥ kılan
Hışm u hiddet idici şerr ü şekāvet kılıcı
10. ‘Ālemi gerçi ḥarāb eyledi vīrān itdi
Akıbet ḫalmayup ol dahı yıkıldı gitdi

III

1. Yire geçdi ola Kārūna ḫarīn ‘uḫbāda
Māl cem’inde nażīri yoğ idi dünyāda
2. Rūzgār-ila hele gitdi yıkıldı āhīr
Gerçi kim yapusı beñzerdi hemān Şeddāda
3. Rūzgā[r] ulucunu mulucunu ṭağıtdı
Beñzedi ḫälleri kışşa-i ḫavm-i ‘Āda
4. Tershāne ocağın yıkıldı ḥarāb itdi idi
Cümle ālātı anuñ ḫalmuş-ıdı yağmada
5. Hey felek hey ne ‘aceb kec-rev imişsin sen de
Neydi virmek bu ƙadar devleti bir irğada
6. Karada ālet oñarurdı hemān geñ yakadan
Yoḥsa hīç yoğ-ıdı anuñ hüneri deryāda
7. Cengden yüzü dönerdi gelicek meydāna
Kılıç idi söze gelseysi ƙaçan tenhāda

II/10^b ‘Akıbet ol dahı ḫalmadı yıkıldı gitdi TIII/1^b Hiç nażīri yoğ-ıdı mālda anuñ dünyāda TIII/1^b dünyāda: ‘uḫbāda FII/2 Ademlik yoğ-ıdı żerre ƙadar şanında
.... dahı beñzer-ıdı semāda TIII/4^a idi F’de yok.III/4^b Cümle ālāt-ı sefer ḫalmuşdı yağmada TIII/6^b Yoğ-ıdı ƙatrece hüneri aşlā deryāda TIII/7^b Kılıç idi söze geldikde velī tenhāda T

8. İtmedi kâfir-i bî-dîne gaza 'ömrinde
Müslümân-ıla idi cengi hemân dünyâda
9. Bir muhanneşlige nâmını Kılıç taşmışlar
Bir ağaçdan kılıç idi kılıç idiyse eger

IV

1. 'Akl u dîninde kemâlinde iken nokşanı
'Akl-ı evvel geçünürdi o Ebû Cehl-i sâni
2. Müslümândur diyeler diyü binâ itdi hemân
Câmi'in hayrına mı yaptı şanursın anı
3. Kendü başına meger kim bir iki taşı düşe
Alsalar hâklu hâkin haşr olıcağ hâşmânı
4. Nâ-müselmân diyeler diyü kaçardı dilden
Dil ucından idi el-hâsıl anuñ īmâni
5. Eyle bir dîv-şifat idi ki mel'ünlukda
Aña nisbetle melek dimelidür şeytânı
- 4b 6. Yüzinüñ karasın arıtmaz iken deryâlar
Geçünürdi yine korsañ deñizüñ çorsanı
7. N'ola dirdiyse zamânında menem dîger nîst
Kâti hâlî vü tehî bulmuş-ıdî meydâni
8. Pehlevân idi 'acâyib küçîni komakda
Bâ-huşuş öniñe ķataydı ķaçan oğlanı
9. Koyulup keşti-i tâbûta alarqa_oldı hemân
Lüt deryâsına çekdürüdî meger kim kapudân

V

1. Rûzgâr âhîr anı bir dem-i şübh oynatdı
Haberi yoğ-ıdî ol dahı uyurdu şandi
2. Rûzgâr-ıla olup ǵarka-i deryâ-yı fenâ
Kalmadı nâm u nişânı adı şanı batdı

IV/1 Kâdir olsa aklädarurdı o yine 'ummâni
Tab'ınuñ yoğ-ıdî hiç hadd ü pâyâni T

IV/2^b Halk-ı İslâma һaml ide diyü itdi binâ F

3. Kapudānlıkda ķalup gerçi bıraqmışdı demür
Āhır emvāc-ı fenā ile ķaraya atdı
4. Rūzgāruñ çekerek furtinasın āhır-ı kār
Düşdi līmāna bugün tenteyi ķurdu yatdı
5. Lengeri fonda idüp gice yaturken ǵäfil
Nāgehān geldi ecel fürkatesidür çatdı
6. Çekdürür forsa gemi idi vücüdı ammā
Kıçı țayanmadı ķanķı țarafa kim çatdı
7. Haylı ćalķandı yürüdi anuñ eyyāmında
Ya'ni deryâları hep biri birine ķatdı
8. Kuydu ǵazîler ocağına şu һayf ol zâlim
Çoķ fesâd itdi cihân fitnelerin ķaynatdı
9. Dest-i ʐulmeti uzatmaķda idi gitdükçe⁴⁷
İrdügine sitem eylerdi güci yetdükçe⁴⁸

V/4^b düşdi: düştü F

V/5 Gice idi ne yaňa gitdüğünü bilmez idi

Fonda oldı ten keştişi ķaraya atdı T

V Bu beyit F'de yok. Ayrıca bu beyitten sonra T'de F'de yer almayan şu iki beyit gelmektedir.

Kimsenüñ derdi içün ǵam yimedi dünyâda

‘Ālemüñ țatlusın acısın egerçi țatdı

Cem'-i mäl itmek içün kârgeh-i ‘ālemde

Urdı dünyâyı hemân biri birine ķatdı

⁴⁷ Kelime metindeki imlâ hatası korunarak yazılmıştır: كندقچے

⁴⁸ Kelime metindeki imlâ hatası korunarak yazılmıştır: يندقچے

VI

- 5a 1. Sâlik-i râh-ı cefâ idi egerçi bî-şekk
Yoluna geldi hep itdükleri ammâ giderek
2. Âfitâb-1 felek[ün]: Âfitâb-1 şulmûn T
Ahşam oldu bu kadar devlet ü fer niçeye dek
3. Hıdmeti artuk idenler o kadar bulmadılar
Her kime 'âlem emek idi ise aña yemek
4. Alur-ıdı kimisinden virür-idi kimine
Aña gelmişdi hemân hâşılı almak virmek
5. Gerçi yelken toruda yürüür-idi bî-pervâ
Mâyna itdürdi velî nâ-geh aña fûlk-i felek
6. Bilmeyicek dilini olmayacak hem-cinsi
Paçârîz idi katı anuñ ile söyleşmek
7. Bu kadar zâlim iken andan eşedd idi yine
Gerçi Şeddâd dahı zâlim idi gâyet pek
8. Şâdîkü'l-ķavl geçerdi söze gelseymiş kaçan
Bilmeyen kimse inanurdu şanurdı gerçek
9. Kalmaya kimse yabanda umaruz rûz-ı cezâ
Dâhil olursa eger dâr-ı cinâna o köpek
10. Tevbesüz gitdi cenâbetle o bed-kâr öldi
Ol şoñuz hortlayası katı murdâr oldu

VII

1. Zâhiri bâtininuñ neydüguni müş'ir idi
Hele keyfiyyet-i ahvâli katı zâhir idi

VI/2^a Âfitâb-1 felek[ün]: Âfitâb-1 şulmûn T

VI/2^b bu kadar devlet ü fer: bu sa'adet bu şeref T

VI/4^b hâşılı: dünyede T

VI/9^a Umarın girmeye hiç nâr-ı cahîme kimse T

VI/10^b Ölmedi ol şoñuz ammâ katı murdâr oldu T

2. Kimse yumşadamatı no didükden şoñra⁴⁹
Katı zâlim katı bî-rahem katı kâfir idi
3. Hâk için olan işi işlemesi gâyib idi
Kendü hâkkına olan maşlahata hâzır idi
4. Kime luñf itmege 'ahd itse vefâ itmez-idi
Ne vefâ eylemek ikrârına da münkir idi
5. Kangı yerden ki yüzü ƙaralığıyla döñse
Dökilürdi yine aķçeyle yüz ağardur-idi⁵⁰
5. Ƙaralar geydi aña acıdı anı kâfir
Müslümânlar degül andan kefere şâkir-idi
7. Söhret âfet idi kûri ƙalafat adı hemân
Gerçi donatmağa biñ ƙadrigayı kâdir idi⁵¹
8. Şağ degüldi n'ola mürd oldı ise ol murdâr
Ölecek zâlim idi öldürecek kâfir idi
9. Müslümânlıkdâ ƙarâr itmez idi olsa bir ân
Hâşılı furşat esîri idi ol forsa hemân

VIII

1. Yoğ-idi hîç görecek gözleri ehl-i hüneri
Şîñrı câhil idi nâdâna_iderdi nażarı
2. Ne kuş olduğunu biz de bilürüz koñ gitsün
Uçururlarsa n'ola anı kerem-dîdeleri
3. Kanı ol furtınalar eyleyici bâd-ı belâ
Sâkin oldı ola mı ƙalmadı şimdi eşeri
4. Kankı 'ilkı ki gözü tutsa 'alâka itse
Ardın ohşamağ-ıçun anı çekerdi ileri

⁴⁹ İtalyanca hayır.

VIII/3 Bu beyit F'de yok.

⁵⁰ Mîsrada vezin aksamaktadır.

⁵¹ Vezin gereği ƙadriga kelimesi ƙadriga olarak okundu.

- 6a 5. Bir güzel ḫancalasa kim ola ḫarpuz ḫıçlu
 Kapudān eyler-idi aña ṭakardı feneri
6. Oturur[dı] bilesince olur olmaz eşhāş
 Ocağ oğlu olanuñ yoğ ıdı yanında yiri
7. Bulsa yürütməz-idi kimseleri deryāda
 Yelkeni altına alup bir aläy der-be-deri
8. Tershāne ocağında kim adı done done
 Nār-ı cevr-ile kebāb olmamış-ıdı cigeri
9. Tershāne ocağından dūzahā döndermişdi
 ‘Arabistāni ‘azābı ile yandırmışdı

IX

1. Gerçi evvel niçe yavuz şaganaq şavdı velī
 ‘Ākībet işledi mażlūmların āhı yili
2. İtdi meşgūl o ḫadar kellemi dünyā dirdi
 Başını ḫaşimağa degmez-idi hergiz eli
3. Olmadı ḫabil-i inşāf o şaqī ḫabil olup
 Kararurdı içi ne deñlü ağarsa şaqalı
4. Lāf-ı da‘vā-yı ‘ulūhiyyeti urmazdı hemān
 Yohsa ḡayı didüğü kūfri deguldür dimeli
5. Kāfire memleketi aldurur-ıdı bulsa
 Tek ṭonanma çıkarup alabileydi bedāli
6. Kāfire gitdi niçe ḫadrigalar ḫalyeteler⁵²
 Tershāne başısur oldı ol ayaq başalı
7. Bir keditür ki [o] arslan ola hem adı anuñ
 Hāşa kim ola o nā-merde sezā nām-ı ‘Alī

VIII/5^a Bir güzel ḫancalasa olsa ḫarpuz ḫıçlu T

VIII/8^b Nār-ı cevr: Nar-ı ḫahr T

⁵² Vezin gereği ḫadriga kelimesi ḫadriga olarak okundu.

- 6b 8. Rüzgār urdı giderken bocalandı āhır
 Şaldı girdāb-ı fenāya anı bād-ı ecelī
9. Kıcı tayanmaz idi çatmağa bir fürkateye
 Aldurur-ıdı hemān uğrasa bir kalyeteye

X

1. Olsa ger yüz hüneri dahı birer oğlu erüñ
 Yüzine bakmaz-ıdı merdüm-i şâhib-nażaruñ
2. Depesi üstine alurdı amān virmez-idi
 Başını almağa kaşd eylediği kimselerüñ
3. Mäl teftişlerin eyler-idi mağribde
 Zulm ile altını üstine çevürdi oranuñ
4. Gözi yaşı ile ardınca kalan gözü idi
 Çoğu el hakkı idi virdüğü ol sîm ü zerüñ
5. Bed olan beddür eger gevher-i mahz ise dahı
 Çekme bîhûde yire cevrini her bed-güherüñ
6. İltifat eyler ise mültefit olma zinhâr
 Nazarına varıcı olma şakın kec-nażaruñ
7. Aşağı kodı zamânında ocağ oğlu anuñ
 Yelkeni şuda idi merdüm olan derbederüñ
8. İtdi ‘ahdinde Fireng ehl niçe reng⁵³
 Kır getürdi o leke yüzlerine merdlerüñ
9. Şanma on pâre gemiyle bire karşu vara
 Kâfire çatmaz-ıdı olsa eger biñ pare

⁵³ Mısra vezne uymamaktadır. Ayrıca anlamda eksiklik bulunmaktadır.

XI

- 7a 1. İltifatı yine kendü gibi nādāna idi
 İ‘tibārı idi hep cāhil ü nādāne idi
2. Evvel-i hālde kendin bileni sevmez idi
 Meyli hep kendüsini bilmeyen oğlana idi
3. Hep yaban oğlanına eyler idi iħsānī
 Ol sehā kim anı derler idi yabāne idi
4. Kendü cān-ıçün [okur]lardı du‘ā-yı ķadeħi
 Tolu pāy-zenler-ile türbesi meyhāne idi
5. Merħamet eyler-idi kāfirce velī
 Ne ķadar kīnesi var-ısa Müselmāna idi
6. Bilürem aşlı ile köki ķırılsun göreyin
 Bir pelid adı ocağıın anıçak yana idi
7. Bir alāy şūret-i İslāmda kāfirler-idi
 Tershāne ocağıında olan a‘dā ne idi
8. Yiyecek ķomadı ķurutdı adı deryāyi
 Beglerün çekdugi yā ol ķuri gavgā ne idi
9. İki üç dirlige bir ķulın iderdi mālik
 Kimseye ķalmamış-idi ol ocağda dirlilik

XII

1. Rūzgār āħir anı ġarķa-i ḫūfān itdi
 Āhumı şarşar idüp eşkümi ‘ummān itdi
2. Niçe vīrān olacak yirleri ma‘mūr ķilup
 Niçe ma‘mūr olacak yirleri vīrān itdi
- 7b 3. Niçe ocaqlara ol seyl-i sitem şu ķuydı
 Niçe cem‘iyyeti ṭaqıtıdı perişān itdi

4. Anı götürmeyüp âhîr şütür-i çarh-ı felek
Yirlere çaldı bugün hâk-ile yeksân itdi
5. Götürüp gide şanurdı getüri dünyâyi
'Âkıbet anı götürdü göre dünyâ n'itdi
6. Göreyin dâr-ı bekâda yolına gelsün anuñ
Gözümüñ yaşlarını seyl-i firâvân itdi
7. Ey ser-efrâz inanma felek-i gaddâra
Ki niçe kelleleri bî-ser ü sâmân itdi
8. Kanda bir küçî ile közkoparan buldu ise
Götine bir feneri dağdı kapudân itdi
9. Var-ıdı şân u senî'inde niçe nokşâni
Haç tamâm itdi kemâl-i kereminden anı

XIII

1. Nâ-mahâl olana haşr itmiş idi himmetini
Görmedi kimse anuñ biri ile şefkatini
2. Târumâr eyledi Turgûdlularuñ dırnağını
Pây-mâl eyledi eytâm-ı velî-ni'metini
3. Kiminüñ mâlin alurdı kiminüñ de basın
Aña şarf itmiş idi dîni ile devletini
4. Aldı hem mâlini hem başını ammâ yiderek
Anda buldurmuş-ıdı zulmünüñ en gâyetini
5. Kimse men' itmesün ol zâlime levîm itdüğümü
Siper-i la'net olur men' kyla kim [la'netümi]
6. 'İleti öldürmek idi anı 'ilâc⁵⁴
Ger su'âl eyler-iseñ benden anuñ şîhhatini

⁵⁴ Metinde bu kelime siliktir.

7. Göçdi öte yakaya keşti-i tâbûta binüp
İtdi evvel yatağın düzahuñ ähir katını
8. Bir belâ [idi] müselmanlığa şavuldu hele
İşidenlerden ıraq ola taş altında kala

Bazı Gemici İstilahları⁵⁵

Alarga: Kelime İtalyanca “alargo”dan gelmektedir. Bir sefine veya filikanın sahile veya bir mahalle yanaşmış olmayıp açıkta bulunması veya durması haline “alargada” denir.⁵⁶ Hicviyyede Uluç Ali Paşa’nın tabutu gemiye benzetilmiş ve Lut gölünde alarga olduğu hayaliyle birlikte kullanılmıştır.

Tente: İtalyanca “tenda” kelimesinden muharreftir. Gemilerin güvertesini güneş ve yağmurdan korumak muhafaza etmek için üzerlerine gerilen yelken bezinden mamul örtü'lere denir.⁵⁷ Metinde Uluç Ali Paşa'nın ölümyle ilgili benzetmede onun limana düşerek tenteyi kurup yatması ile birlikte zikredilmiştir (Bkz: Terk. V/4). Beyitte tente ile kefen bezi arasında ilgi kurulmuş liman da mezarlık olarak görülmüştür. Zira son liman kabirdir.

Lengeri fonda: Gemilerin demirlemesi için kullanılan ve halatla denize bırakılan ağır demirlere lenger adı verilir.⁵⁸ Fonda ise İtalyanca “Fundo”dan muharref bir istilah olup, geminin demirlemesi için verilen emirdir.⁵⁹ Metinde Uluç Ali Paşa'nın uyuduğu hâli demirlemiş bir gemiye benzetilmiş ve ecel fûrkatesinin ona çatıp ve batırıldığı hayali işlenmiştir (Bkz: Terk. V/5).

Geñ yakadan: Bugün unutulmuş deyimlerden bir tanesidir. Deyim hakkında bir yazı kaleme alan Mehmed Çavuşoğlu, elimizdeki sözlükler yardımıyla açıklayamadığımız deyim üzerinde tarihî metinler eşliğinde

⁵⁵ Bu bölümde hicviyyede geçen bütün deyim ve istilahlara yer verilmemiş, özellikle bugün kullanımından düşmüş gemici dilindeki istilahlar açıklanmıştır.

⁵⁶ Süleyman Nutkî, *Kamus-i Bahri*, Haz: Mustafa Pultar, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2001, s. 7.

⁵⁷ Süleyman Nutkî, *a.g.e.*, s. 285.

⁵⁸ İdris Bostan, *a.g.e.*, s. 151.

⁵⁹ Süleyman Nutkî, *a.g.e.*, s. 100.

durmuş ve deyimin manasını açıklığa kavuşturmuştur.⁶⁰ Çavuşoğlu'nun tespitlerine göre deyim, "uzaktan, karşından, ayrıldıktan, ırak düşmekten" manalarına gelmektedir. Hammer ise bu deyimi "kıyı boyunca" olarak tercüme etmiştir. A. Tietze ise tabirin manasının "uzaktan" olması gerektiğini belirtir.⁶¹ Hicviyyede de benzer bir anlam ilgisi görülmektedir. Şair, Uluç Ali Paşa'ya yüklenirken onun deryada hünerinin olmadığını ve deryadan uzakta karada alet onardığını belirtmektedir (Bkz: Terk. III/6).

Karada alet onarmak: *Geñ yakadan* deyimi gibi unutulmuş bir deyimdir. Deyim, tarihî metinlerde özellikle XVI. asır metinlerinde sıkılıkla karşımıza çıkmaktadır. Ahmet Atilla Şentürk, *Necâti Beğ'in Sultan Beyazıt Methiyesi ve Bazı Gazelleri Hakkında Notlar* kitabının bir yerinde bu deyime deðinmekte⁶² ve deyimin, gemilerin deniz yolculukları sırasında onarıma ihtiyaç gösteren kısımlarının bir kıyı yahut tersanede tamir ve ihtiyaçlarının giderilmesi hakkında kullanıldığına belirtmektedir. A. Tietze deyimin manasının beyhude ve gülünç bir hareket manasına gelmesi gerektiğini söyler.⁶³ Hicviyyede ise Uluç Ali Paşa'nın deryada hünerinin olmayıp geñ yakadan yani uzaktan, karada alet onardığı, ancak gemilerin tamir ve ihtiyacı ile uğraştığı; şeklindeki kullanımıyla karşımıza çıkmaktadır (Bkz: Terk. III/24).

Paçarız: Engel, çaparız. Denizci diline Rumcadan, Rumcaya da Venezik dilindeki "impazzare" fiilinden bozularak geçmiştir.⁶⁴ Gemici dili ile kaleme alınmış şiirlerde sıkılıkla karşılaşılan istilah hicviyyede de engel manasında kullanılmıştır (Bkz: Terk. VI/6).

Yelken torida: Yelken arkada, yelken için en ideal rüzgâr anlamına gelen istilah; yelkenin rüzgarla dolu olduğunu belirtmek için kullanılmaktadır. Âgehî'nin kasidesinde de "Bahr-i 'ışk içre yürütsem n'ola yelken

⁶⁰ Bu yazı için bkz: Mehmed Çavuşoğlu, "Gen Yakadan", *Divanlar Arasında*, Kitabevi, İstanbul 2006, s. 95-100.

⁶¹ Andreas Tietze, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Türkiyat Mecmuası*, C. IX, 1951, s. 119.

⁶² Ahmet Atilla Şentürk, *Necâti Beğ'in Sultan Beyazıt Methiyesi ve Bazı Gazelleri Hakkında Notlar*, Enderun Yay., İstanbul 1995, s. 116-117.

⁶³ Andreas Tietze, a.g.m., s. 120.

⁶⁴ Andreas Tietze, a.g.m., s. 120.

dorında”⁶⁵ şeklinde geçen istilah, hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın yelken toruda yürütmesi şeklinde yani yelken gibi şişip kibirlenmesi manası ile kullanılmıştır (Bkz. Terk. VI/5).

Mayna: Yelken, filika gibi şeyleri halat veya palanga yardımıyla aşağı indirmek için verilen “indir” komutu. Yelken indirme.⁶⁶ Metinde Uluç Ali Reis'in yelkenini felek gemisinin mayna ettirdiği şeklinde onun ölümü ile ilişkili olarak kullanılmıştır (Bkz. Terk. VI/5).

Kalafat: Tershâne-i Âmire'de gemilerin ziftlenmesi ile vazifeli olan kişilere verilen ad.⁶⁷ Büyük ihtimalle geminin diğer personeli tarafından aşağı görülen bu zümre hicviyyede “kuri kalafat” şeklinde Paşa'yı tahkir etmek için kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır (Bkz. Terk. VII/7).

Kadırğa: Hem kürek hem yelkenle idare ve tahrik olunan kadim süfün-i harbiyeden olup seriüssurat ve idaresi sehil olduğundan dolayı zamanın kruvazörlerine mümasil idi.⁶⁸ Süleyman Nutkî'nın *Kamûs-i Bahri*'sindeki bu tanıma göre günümüzdeki savaş gemilerinin eski adıdır. İdris Bostan'ın da verdiği bilgilere göre bu gemiler gayet seri, suya pek yakın ince ve uzundur.⁶⁹ Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın donanması için sıkılıkla geçen kelime vezin zaruriyeti sebebiyle “kadırğa” şeklinde okunmuştur (Meselâ bkz: Terk. VII/7, IX/6).

Kalyete: Çekdiri nev'inden bir gemidir. Tarihî metinlerde “kalyete, kalyata, kaleyte” şeklinde karşımıza çıkan bu gemi türü bilhassa takip hizmetinde kullanılırdı. Hicviyyede diğer gemi çeşitleri ile birlikte kullanılmakta olup şair, Uluç Ali Paşa'nın fûrkatelere çatma cesareti gösteremeyip nerde böyle bir gemi bulsa hemen saldırdığını belirtir (Terk. IX/9).

Forsa: Gemilerde kürek çeken esir kimselere verilen ad. Genellikle savaşta esir alınan Hıristiyan denizcilerden müteşekkil bir zümreydi. Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın geçmişine de atıf yapılarak Müslüman olmaması ile ilişkilendirilip tahkir manasında kullanılmıştır (Terk. VII/9).

⁶⁵ Andreas Tietze, a.g.m., s. 114.

⁶⁶ Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, C.III, Ötüken Yay., İstanbul 2007, s. 3089.

⁶⁷ İdris Bostan, a.g.e., s. 67.

⁶⁸ Süleyman Nutkî, a.g.e., s. 140.

⁶⁹ İdris Bostan, a.g.e., s. 85. Daha fazla bilgi için bu kaynağa başvurulabilir.

Fürkate: Muharebe zamanlarında 80 hatta 100 levend alabilen büyük savaş gemileridir. Çeşitli boylarda olan bu gemiler donanmanın muharip gücünü teşkil ederdi. Metinde Uluç Ali Paşa'nın saldırmaya cesaret edemediği gemi çeşidi olarak Paşa'yı hicvetmek için kullanılmıştır (Bkz: Terk. IX/9).

Hicviyyede özellikle deyimlerin fazlaca kullanıldığı görülmektedir. Günümüz Türkçesinde de hâlâ kullanılan demir bırakmak, yelkeni suya (indirmek), ocağa su kuymak, karaya atmak vb. gibi pek çok deyimi şiirinde kullanan şair anlatımında sadelik ve edebiliği böylece yakalamıştır. Bu kısımda sadece gemici istilahları ve tarihî deyimleri vermekle iktifa ederken manzumede geçen "Her kime 'âlem emek idi ise ana yemek" tabirini ise tam manasıyla anlamlandıramadık (bkz. Terk. VI/3). Tabirin manası içinde geçtiği beyit esas alındığında "emeğinin karşılığını alamamak" anlamına gelmelidir. Ayrıca yine "emek olmadan yemek olmaz" atasözünün bir diğer kullanım şekli de olabilir.

S o n u ç

Şairi meşhul fakat Kılıç Ali Paşa'nın levendlerinden biri tarafından kaleme alındığını tahmin ettiğimiz hicviyye, klasik Türk edebiyatında türün diğer örneklerinden –meselâ Nefî'nin hicviyyeleri veya Hâletî'nin Hadd-i Mestân adlı hicviyyesi gibi- edebî manada aşağı kalsa da hicviyye türünün bu güne kadar bilinmeyen bir nümunesi olarak dikkate değer bir eserdir. Terkib-Bend nazım şekli ile yazılan manzume, hicviyye türünün bir örneği olmasının yanı sıra tarih kitaplarında her daim sitayıskâr ifadelerle anılan Kılıç Ali Paşa hakkında belki de menfi bilgiler serdeden tek kaynaktır. Görüldüğü üzere edebî bir metin olmasına rağmen hicviyye, tarihî bilgilere kapı arayabilmektedir. Dönemindeki bazı olayların hicviyyede yer alması, şairinin büyük ihtimalle bir levend olup Paşa'nın evveliyatını bilecek ve belki de onunla pek çok savaşa katılacak birisi olması ve dahi en önemlisi levendler arasında da aruz ile şiir yazan ve klasik tarzda Terkib-Bend nazım şeklini kullanan şairlerin -adını henüz bilememesek de- biri olması elimizdeki metni önemli kılan hususlardandır.

K a y n a k ç a

- BOSTAN, İdris “İnebahti Deniz Savaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 22, 2000, s. 287-289.
- _____, “Kılıç Ali Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, 2002, s. 411-412.
- _____, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tershâne-i Âmire*, TTK Yay., Ankara 1992.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Divanlar Arasında*, Kitabevi, İstanbul 2006.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, “Eski Türk Edebiyatında Gemiyle İlgili Şiirler ve Bazı Husûsiyetler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1988)*, Samsun 1988, s. 17-47.
- ÇETİN, Atilla, “Garp Ocakları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 13, 1996, s. 382-386.
- Evliyâ Çelebi, *Seyahâtnâme*, Haz.: Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, 2 Cilt, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2016.
- EYİCE, Semavi, “Kılıç Ali Paşa Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, 2002, s. 412-414.
- GÜNDÜZ, Emrah, “Klasik Türk Şiirinde Bir Nazım Türü: Keşî-nâme (Kaynakların Değerlendirilmesi ve Bibliyografya)”, *International Journal of Humanities and Education*, 2 (3), 2016, s. 15-37.
- Hüseyin Ayvansarâyî, *Mecmâa-i Tevârih*, Haz.: Fahri Çetin Derin-Vahit Çabuk, İstanbul 1985.
- KAPLAN, Yunus, “Klasik Türk Şiirinde Denizcilik Terimleriyle Yazılmış Bilinmeyen Şiirler-1”, *Turkish Studies*, Vol. 10/16, 2015, p. 807-827.
- Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*, Haz.: Sedat Çakmakçıoğlu, Çetin Şan, Kabalcı Yay. İstanbul 2007.
- Komisyon, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, 6 Cilt, Taş Matbaası, İstanbul 1958-1972.
- KONCU, Hanife, “Bir Kelimenin İzinde: Klâsik Türk Şiirinde ‘Levend’ Üzerine Bazı Düşünceler”, *Turkish Studies*, Volume 5/3, Summer 2010, s. 421-446.
- Mütercim Asım, *Kâmus Tercümesi*, Matbaatü'l-Osmâniye C. III, 1305.

- Nidâî, *Fetihname-i Kal'a-i Cerbe*, Haz: Ümrان Ay, Kocav Yay., İstanbul 2015.
- OKAY, Orhan, "Hiciv", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, 1998, s. 447.
- Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Haz: Mehmet İpsirli, 2 Cilt, TTK Yay, Ankara 1999.
- Süleyman Nutkî, *Kamûs-i Bahrî*, Haz.: Mustafa Pultar, Türkiye İş Bankası Kül-tür Yay., İstanbul 2001.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, *Necâti Beg'in Sultan Beyazıt Methiyesi ve Bazı Gazelleri Hakkında Notlar*, Enderun Yay., İstanbul 1995.
- TİETZE, Andreas, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili" *Türkiyat Mecmuası*, C. IX, 1951, s. 113-138.
- , "Nigârî, Kâtibî, Yetîm XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Fuad Köprülü Armağanından Ayri Basım*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1953, s. 501-522.
- TUNCEL, Tuncay, *Osmanlı Şiirinde Gemicilik Terimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dnş: Prof. Dr. A. Atilla Şentürk, İstanbul 2008.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, 6 Cilt, TTK Yay, Ankara tarihsiz.

“A SATIRE OF KILIÇ ALİ PAŞA WITH A SAILOR’S TONGUE”***Abstract***

In Turkish literature satirical texts emerged in the XVth century, and they continued to increase and following centuries. Satirical texts mostly aim specific personalities, and they are the expression of poet's desire to show his desire to mock, criticize, hate and anger. Satirical texts which especially aim state officials, are might be both the consequence of personal ambitions and the corruption's, injustice's and tyranny's reflections to literature. In this paper, a satirical text that written for Kılıç Ali Pasha, who considered as one of the last great admiral of the Turkish navy, with the Tecr-I Bend lyric style, is examined. Both Ottoman and Western Chronicles praised Kılıç Ali Pasha. It is an anonymous text. This text, which was written probably by one of his sailors, contains expression of joy about his death and criticizes his activities. It also has a historical and literary value as it gives information that could only be read in the line breaks of history books. In this paper, Kılıç Ali Pasha's historical characteristics and his satirized features are examined; two known manuscript copies of the text which, contains 118 distich, are fully criticized and has been made ready for scholarship. Also some naval expressions are also explained.

Keywords

Satire, 16th century, Lepanto, Uchaly, Kılıç Ali Paşa, Sailor's Tongue.